

EUROOPA KOHTU OTSUS
14. detsember 1993*

Kohtuasjas C-110/91,

mille esemeks on EMÜ asutamislepingu artikli 177 alusel Arbeitsgericht Bonn esitatud taotlus, millega soovitakse saada eelotsust nimetatud kohtus pooleli olevas vaidluses järgmiste poolte vahel:

Michael Moroni

versus

Collo GmbH

EMÜ asutamislepingu artikli 119 ja nõukogu 24. juuli 1986. aasta direktiivi 86/378/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta kutsealastes sotsiaalkindlustussüsteemides (EÜT 1986, L 225, lk 40; eestikeelne eriväljaanne 05/01, lk 327) tõlgendamise kohta ning Euroopa Kohtu poolt 17. mail 1990. aastal kohtuasjas C-262/88: Barber vs. Guardian Royal Exchange Assurance Group (EKL 1990, lk I-1889) tehtud otsuses kehtestatud ajalise piirangu kohta,

EUROOPA KOHUS,

koosseisus: president O. Due, kodade esimehed G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida ja M. Diez de Velasco, kohtunikud C. N. Kakouris, R. Joliet, F. A. Schockweiler, G. C. Rodríguez Iglesias, M. Zuleeg, P. J. G. Kapteyn ja J. L. Murray,

kohtujurist: W. Van Gerven,

kohtusekretär: asekohtusekretär H. von Holstein ja vanemametnik D. Louterman-Hubeau,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

- Michael Moroni, esindaja: *Rechtsanwalt* M. Hohlfeld, Bonn,
- Collo GmbH, esindaja: Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände (Saksamaa tööandjate liitude konföderatsioon),
- Saksamaa valitsus, esindaja: liidu majandusministeeriumi kõrgem ametnik E. Röder,
- Hollandi valitsus, esindaja: välisministeeriumi peasekretär B. R. Bot,
- Ühendkuningriigi valitsus, esindajad: Treasury Solicitor's Departmenti ametnik R. Caudwell ja *barrister* S. Richards,
- Iirimaa valitsus, esindaja: *Chief State Solicitor* L. J. Dockery,
- Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: õigustalituse ametnikud K. Banks ja B. Jansen,

* Kohtumenetluse keel: saksa

võttes arvesse kohtuistungil ettekannet,

olles kuulunud 26. jaanuari 1993. aasta kohtuistungil ära Saksamaa valitsuse, Hollandi valitsuse, esindajad: välisministeeriumi abiõigusnõunikud J. W. de Zwaan ja T. Heukels, Ühendkuningriigi valitsuse, esindajad: Attorney-General Sir Nicholas Lyell, *QC*, *barrister* S. Richards, *barrister* N. Paines ja Treasury Solicitor's Departmenti ametnik J. E. Collins, Iirimaa valitsuse, esindajad J. Cooke, *SC*, ja A. O' Caoimh, *BL*, ning komisjoni suulised märkused,

olles 28. aprilli 1993. aasta kohtuistungil ära kuulunud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1. Oma 14. veebruari 1991. aasta otsusega, mis saabus Euroopa Kohtusse 11. aprillil 1991, esitas Arbeitsgericht Bonn Euroopa Kohtule EMÜ asutamislepingu artikli 177 alusel kolm eelotsuse küsimust EMÜ asutamislepingu artikli 119 ja nõukogu 24. juuli 1986. aasta direktiivi 86/378/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta kutsealastes sotsiaalkindlustussüsteemides (EÜT 1986, L 225, lk 40; eestikeelne eriväljaanne 05/01, lk 327; edaspidi „direktiiv 86/378”) tõlgendamise kohta ning Euroopa Kohtu poolt 17. mail 1990. aastal kohtuasjas C-262/88: Barber vs. Guardian Royal Exchange Assurance Group (EKL 1990, lk I-1889) tehtud otsuses kehtestatud ajalise piirangu kohta.
2. Need küsimused tõusetusid kohtumenetluses Michael Moroni ja äriühingu Collo GmbH (edaspidi „Collo”) vahel, mis puudutab ametipensioni maksmist.
3. 1948. aastal sündinud hr Moroni oli Collo töötaja aastatel 1968–1983 ning ta oli liitunud äriühingu ametipensionisüsteemiga. See süsteem lisandus riiklikule pensionisüsteemile ja selle süsteemi tingimuste kohaselt ei maksta ametipensioni meessoost töötajatele enne nende 65-aastaseks saamist, samas kui naistel on sellele pensionile õigus alates 60. eluaastast; pensioni makstakse nii meestele kui naistele tingimusel, et nad on tööandja juures töötanud vähemalt kümme aastat.
4. Gesetz zur Verbesserung der betrieblichen Altersversorgungi (ametipensionisüsteemi muutmise seadus; edaspidi „BetrAVG”) kohaselt säilib enne pensioniikka jõudmist töölt lahkunud töötajatel tööstaažiga seoses tekkinud pensioniõigus ning meestöötajad võivad seda õigust kasutada 65-aastaselt ja naistöötajad 60-aastaselt. Pensionisumma arvutamiseks korrutatakse pensionisumma, mis oleks olnud välja teenitud juhul, kui pensionile oleks mindud tavapärasesse pensioniikka jõudes, vähenduskoeffitsiendiga, mis vastab töötaja tegeliku tööstaaži ja teoreetilise kogustaaži suhtele. Kuna naised peavad pensioni saamiseks vähem aastaid töötama, vähendatakse nende pensionisummasid meestega võrreldes sellisel juhul väiksemas ulatuses.
5. Tuginedes asutamislepingu artiklile 119, väitis hr Moroni Arbeitsgerichtile, et tal peaks olema õigus saada ametipensioni alates 60. eluaastast nagu ka naistöötajatel ja et tema pensionisummat tuleks seetõttu vähendada töölt lahkumise ea ja 60. sünnipäeva vahele jäänud aastate arvu alusel.

6. Collo arvates ei ole asutamislepingu artikkel 119 antud juhul kohaldatav ja ta viitab direktiivile 86/378, milles on sätestatud, et võrdse kohtlemise põhimõttega vastuolus olevate kutsealaste kindlustussüsteemide sätete muutmise, mis peab olema lõpule viidud 1. jaanuariks 1993, ei pruugi olla tagasiulatuva mõjuga (artikkel 8) ning et liikmesriigid võivad võrdse kohtlemise põhimõtte kohustuslikku rakendamist edasi lükata pensioniea määramisel vanaduspensioni ja väljateenitud pensioni andmiseks kuni ajani, mil selline võrdsus saavutatakse riiklikes sotsiaalkindlustussüsteemides või hiljemalt seni, kuni selline võrdsus on direktiiviga kohustuslikuks tehtud (artikkel 9). Igal juhul tuleb arvesse võtta Barberi kohtuotsuses kehtestatud ajalist piirangut.

7. Nendel asjaoludel otsustas Arbeitsgericht Bonn menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas ametipensionisüsteem, mille kohaselt meestöötajatel tekib õigus väljateenitud ametipensionile alates 65. eluaastast, ent naistöötajatel juba alates 60. eluaastast, on vastuolus EMÜ asutamislepingu artikliga 119, arvestades ka direktiivi 86/378/EMÜ sätteid?

2. Kui vastus esimesele küsimusele on jaatav, siis kas rikkumise õiguslikud tagajärjed on juba praegusel ajal need, mis direktiivi 86/378 kohaselt on ette nähtud alates 1993. aastast? Kas kirjeldatud pensionisüsteemiga hõlmatud meestöötaja võib nõuda ametipensioni niipea, kui ta on saanud 60-aastaseks, ja kas seda täiendavat pensioni tuleb maksta ilma igasuguste vähendusteta vaatamata pensioniõiguse saamise lepingulistele tingimustele?

3. Kas direktiivi 86/378/EMÜ sätteid arvestades ei tulene praegusel ajal EMÜ asutamislepingu artikli 119 rikkumisest mingeid õiguslikke tagajärgi

a) juhul, kui töötaja, olles omandanud tühistamatu õiguse pensionile, on töölt lahkunud või lahkub töölt enne pensioniikka jõudmist enne direktiivi 86/378/EMÜ avaldamist, enne Euroopa Kohtu poolt 17. mail 1990. aastal kohtuasjas C-262/88: Barber vs. Guardian Royal Exchange Assurance Group tehtud otsuse avaldamist või enne direktiivi 86/378/EMÜ artikli 8 lõikes 1 sätestatud kuupäeva ehk 1. jaanuari 1993,

või üksnes juhul,

b) kui endine töötaja juba sai ametipensioni mõne eespool viidatud kuupäeva seisuga,

või ainult niivõrd,

c) kui täiendavat vanaduspensioni on mõne eespool viidatud kuupäeva seisuga juba hakatud maksma, ent isikul on õigus nõuda tulevikus pensioni suurendamist, või

d) kas küsimus, mis puudutab EMÜ asutamislepingu artikli 119 õigusmõju eespool kirjeldatud erinevate ajaliste eelduste puhul, on siseriikliku kohtu pädevuses?”

8. Kohtuasja kõik asjaolud, menetluskäik ja kohtule esitatud argumendid ilmnevad kohtuistungil ettekandest ning neid mainitakse ja käsitletakse edaspidi ainult niivõrd, kui see on vajalik Euroopa Kohtu põhjenduste esitamiseks.

Esimene küsimus

9. Oma esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus saada teada, kas tegemist on asutamislepingu artikli 119 rikkumisega, kui meestöötajal on õigus saada ametipensioni täiendava ametipensionisüsteemi raames samas olukorras oleva naistöötajaga võrreldes kõrgemas eas, kuna pensionead on erinevate sugude puhul kehtestatud erinevalt.
10. Sellega seoses tuleks meenutada, et Barberi kohtuotsuses (punkt 32) otsustas Euroopa Kohus, et artikkel 119 keelab igasuguse diskrimineerimise meeste ja naiste töötasu osas olenemata sellest, missugusest süsteemist taoline ebavõrdsus tuleneb, muu hulgas ka eri sugupooltele erineva pensioniea kehtestamise riikliku pensionisüsteemi asemel rakendatava lepingupõhise ametipensionisüsteemi raames, isegi kui need erinevad pensionead on analoogsed riiklikest õigusaktidest tuleneva pensionisüsteemi raames kehtestatud pensioniigadega.
11. Euroopa Kohus tegi selle järelduse pärast seda, kui oli samas otsuses osutanud, et pensioni näol on tegemist tasuga asutamislepingu artikli 119 tähenduses, kusjuures mõiste „tasu” all mõistetakse väljakujunenud kohtupraktika kohaselt mis tahes tasu rahas või loonusena, mida makstakse kohe või tulevikus, tingimusel et töötaja saab selle tööandjalt oma töö eest kas otseselt või kaudselt; asjaolu, et teatud makseid tehakse pärast töösuhte lõppu, ei tähenda seda, et nende maksete näol ei ole tegemist tasuga asutamislepingu artikli 119 tähenduses (vt eelkõige punkt 12).
12. Nagu ka siseriiklik kohus osutas, käsitleti Barberi kohtuotsuses riikliku pensionisüsteemi asemel rakendatavat lepingupõhist ametipensionisüsteemi, mille suhtes kohaldatakse Inglise õigust, ent käesoleval juhul on põhikohtuasjas tegemist täiendava ametipensionisüsteemiga.
13. Otsustades, et seda laadi süsteemi alusel välja makstavad pensionid kuuluvad asutamislepingu artikli 119 kohaldamisalasse, kohaldas Euroopa Kohus samu kriteeriume, millele ta on tuginenud oma varasemas kohtupraktikas, et eristada õigusaktidest tulenevaid sotsiaalkindlustussüsteeme ametipensionisüsteemidest.
14. Kohtuasjas 80/70: Defrenne (EKL 1971, lk 445) 25. mail 1971. aastal tehtud otsuse punktides 7 ja 8 otsustas Euroopa Kohus, et mõiste „tasu” alla ei saa kuuluda sotsiaalkindlustussüsteemid ja hüvitised, näiteks vanaduspensionid, mis on otseselt reguleeritud õigusaktidega, ilma et asjaomase ettevõtja või majandussektoriga oleks sõlmitud vastavat kokkulepet, ja mis on kohustuslikus korras kohaldatavad töötajate üldkategoriate suhtes. Selliste süsteemidega tagatakse töötajatele õigusaktidest tuleneva sotsiaalkindlustussüsteemi hüved, mille rahastamises osalevad töötajad, tööandjad või teatud juhtudel ametiasutused ning mille sissemaksed sõltuvad rohkem sotsiaalpoliitilistest kaalutlustest kui tööandja ja töötaja vahelisest töösuhtest.
15. 13. mail 1986. kohtuasjas 170/84: Bilka-Kaufhaus tehtud otsuses (EKL 1986, lk 1607), milles samuti käsitleti Saksamaal rakendatavat ametipensionisüsteemi, otsustas Euroopa Kohus, et ehkki kõnealune süsteem võeti vastu asjaomaseid süsteeme käsitletavate Saksamaa õigusaktide sätete alusel, põhines see süsteem tööandja ja tema töötajate esindajate vahelisel lepingul, see täiendas riiklikku sotsiaalkindlustussüsteemi ja seda ei rahastatud riiklikest vahenditest. Selliste omadustega süsteem kuulub niisiis asutamislepingu artikli 119 kohaldamisalasse.
16. Barberi kohtuasjas käsitles Euroopa Kohus esimest korda küsimust, kuidas tuleks artikli 119 alusel suhtuda ebavõrdsesse kohtlemisse, mis tuleneb meeste ja naiste puhul erineva pensioniea kehtestamisest. Samas on kindlaks tehtud, et selline vahetegemine ei ole omane mitte ainult riikliku pensionisüsteemi asemel rakendatavatele lepingulistele

ametipensionisüsteemidele, vaid iseloomustab ka muid ametipensionisüsteeme, tekitades samasugust diskrimineerivat mõju.

17. Järelikult ei saa Barberi kohtuotsuses esitatud põhimõtete kohaldamisala piirduda üksnes riikliku pensionisüsteemi asemel rakendatavate lepinguliste ametipensionisüsteemidega, vaid neid põhimõtteid tuleb kohaldada ka seda liiki täiendavate pensionisüsteemide suhtes, mida käsitletakse põhikohtuasjas.
18. Saksamaa valitsus märgib, et Saksamaa riikliku vanaduspensionisüsteemi kohaselt võivad meestöötajad ennetähtaegselt hakata pensioni saama alates 60. eluaastast. Sellisel juhul on meestöötajatel BetrAVG alusel samal ajal õigus hakata saama ka ametipensioni. Saksamaa valitsuse arvates viitavad need õigusnormid selgelt riikliku pensionisüsteemi ja eraõigusliku ametipensionisüsteemi tihedale otsesele seosele.
19. Selle argumendiga ei saa nõustuda. Esiteks ei tähenda asjaolu, et siseriikliku õigusakti kohaselt tuleb ametipensioni hakata maksma riikliku pensioniga samal ajal, seda, et ametipensionisüsteem ei kuuluks asutamislepingu artikli 119 kohaldamisalasse. Teiseks tuleb märkida, et viidatud õigusakt ei oma mingit mõju kõnealuse vähendamise diskrimineerivale olemusele, mis tuleneb ainuüksi põhikohtuasjas käsitletava ametipensionisüsteemi lepingulistest tingimustest, mis näevad meeste ja naiste puhul ette erinevad pensioniead.
20. Seega tuleb Euroopa Kohtule esitatud esimesele küsimusele vastata, et Barberi kohtuotsuse kohaselt on täiendav ametipensionisüsteem, mille kohaselt meestöötajal on õigus saada ametipensioni samas olukorras oleva naistöötajaga võrreldes kõrgemas eas, kuna pensionead on erinevate sugude puhul kehtestatud erinevalt, on vastuolus asutamislepingu artikliga 119.

Teine küsimus

21. Oma teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus saada teada, kas asjaolust, et ametipensioni saamiseks meeste ja naistele erineva pensioniea kehtestamine on vastuolus asutamislepingu artikliga 119, tekivad direktiivi 86/378 artikli 8 lõike 1 alusel õiguslikud tagajärjed enne 1. jaanuari 1993. aastat ehk kuupäeva, milleks liikmesriigid peavad selle sätte kohaselt olema võtnud kõik vajalikud meetmed direktiivile vastavuse tagamiseks.
22. See küsimus on olemuslikult seotud artikli 119 ja direktiivi 86/378 vahelise seosega.
23. Sellega seoses piisab märkimisest, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on asutamislepingu artikkel 119 otseselt kohaldatav igasuguse diskrimineerimise puhul, mida on võimalik kindlaks teha ainuüksi selles artiklis viidatud võrdse töö ja võrdse tasu kriteeriumite alusel, ilma et selle kohaldamiseks oleksid vajalikud nimetatud kriteeriumeid määratlevad ühenduse või siseriiklikud meetmed (vt eelkõige Barberi kohtuotsuse punkt 37).
24. Arvestades kõnealuse tasu komponente ja artiklis 119 sätestatud kriteeriume, võib järeldada, et ametipensioni puhul tuleneb diskrimineerimine otseselt meeste ja naistele erineva pensioniea kehtestamisest ning direktiivi õiguslikku mõju ei ole vajadust käsitleda, sest direktiivi sätted ei saa mingil juhul piirata asutamislepingu artikli 119 sätete tähendust.
25. Kui Euroopa Kohtule esitatud kolmandale küsimusele antavast vastusest ei tulene teisiti, tuleb seetõttu otsustada, et meestöötaja, kelle diskrimineerimine johtub ametipensioni puhul meeste ja naistele erineva pensioniea kehtestamisest, võib põhimõtteliselt nõuda ametipensioni maksmist alates samast east, mis on kehtestatud naistöötajate puhul, ja teenistusest ennetähtaegse lahkumisega seoses tehtav vähendus tuleb arvutada selle ea alusel.

26. Seega tuleb Euroopa Kohtule esitatud teisele küsimusele vastata, et – kui eelotsusetaotluses esitatud kolmandale küsimusele antavast vastusest ei tulene teisiti – nõukogu direktiiv 86/378/EMÜ ei välista siseriiklikus kohtus tuginemist asutamislepingu artikli 119 vahetule õigusmõjule.

Kolmas küsimus

27. Kolmanda küsimusega palutakse Euroopa Kohtul sisuliselt täpsustada Barberi kohtuotsuses kehtestatud ajalist piirangut.
28. Euroopa Kohus on juba oma 6. oktoobri 1993. aasta otsuses kohtuasjas C-109/91: Ten Oever (EKL 1993, lk I-4879) osutanud, et mainitud ajaline piirang kehtestati eraõiguslike kutsealaste sotsiaalkindlustussüsteemide raames makstavate hüvitiste (muu hulgas pensionite) kontekstis, mis on käsitletavad „tasuna” asutamislepingu artikli 119 tähenduses.
29. Euroopa Kohus võttis oma otsuse tegemisel arvesse asjaolu, et seda liiki tasu iseloomustab ajaline vahe töötaja teenistusaja jooksul pensioniõiguse järk-järgulise tekkimise ja alates teatud east pensioni tegeliku väljamaksmise vahel.
30. Samuti võttis Euroopa Kohus arvesse ametipensionite rahastamise viisi ja seega ka igal konkreetsel juhul korrapäraste sissemaksete ja tulevikus makstavate summade vahelisi raamatupidamislikke seoseid.
31. Arvestades Barberi kohtuotsuse punktis 44 esitatud põhjendusi ajalise piirangu kehtestamise kohta, täpsustab Euroopa Kohus siinkohal, et ametipensionite osas võib võrdset kohtlemist nõuda üksnes pensionihüvitiste puhul, mis kuuluvad tasumisele 17. maile 1990 ehk Barberi kohtuotsuse tegemise kuupäevale järgnenud teenistusaja eest, välja arvatud selliste töötajate või nende nimel nõude esitajate puhul, kes on enne seda kuupäeva algatanud kohtumenetluse või esitanud võrdväärse nõude sellekohase siseriikliku seaduse alusel.
32. Vastuseks kolmanda küsimuse alapunktis d esitatud küsimusele märgib Euroopa Kohus, et üksnes Euroopa Kohus võib – erandkorras – piirata asjaomaste isikute võimalust tugineda tõlgendusele, mille Euroopa Kohus on eelotsuse näol ühenduse õigusnormile andnud.
33. Seega tuleb Euroopa Kohtule esitatud kolmandale küsimusele vastata, et kohtuasjas C-262/88 (Barber) tehtud otsust arvestades võib ametipensionite osas võrdse kohtlemise nõudmiseks asutamislepingu artikli 119 vahetule õigusmõjule tugineda üksnes hüvitiste puhul, mis kuuluvad tasumisele 17. maile 1990 järgnenud teenistusaja eest, ent erandiks on sellised töötajad või nende nimel nõude esitajad, kes on enne seda kuupäeva algatanud kohtumenetluse või esitanud võrdväärse nõude sellekohase siseriikliku seaduse alusel.

Kohtukulud

34. Euroopa Kohtule märkusi esitanud Ühendkuningriigi, Saksamaa, Iirimaa ja Hollandi valitsuse ning Euroopa Ühenduste Komisjoni kohtukulusid ei hüvitata. Et põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus siseriiklikus kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse nimetatud kohus.

Esitatud põhjendustest lähtudes,

EUROOPA KOHUS,

vastates küsimustele, mille Arbeitsgericht Bonn esitas talle oma 14. veebruari 1991. aasta otsusega, otsustab:

- 1. 17. mail 1990 kohtuasjas C-262/88: Barber tehtud otsusest tuleneb, et täiendav ametipensionisüsteem, mille kohaselt meestöötajal on õigus saada ametipensioni samas olukorras oleva naistöötajaga võrreldes kõrgemas eas, kuna pensionead on erinevate sugude puhul kehtestatud erinevalt, on vastuolus EMÜ asutamislepingu artikliga 119.**
- 2. Kui eelotsusetaotluse kolmandale küsimusele antavast vastusest ei tulene teisiti, siis nõukogu 24. juuli 1986. aasta direktiiv 86/378/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta kutsealastes sotsiaalkindlustussüsteemides ei välista siseriiklikus kohtus tuginemist asutamislepingu artikli 119 vahetule õiguspõhjule.**
- 3. 17. mail 1990 kohtuasjas C-262/88: Barber tehtud otsusest tuleneb, et ametipensionite osas võrdse kohtlemise nõudmiseks võib asutamislepingu artikli 119 vahetule õiguspõhjule tugineda üksnes pensionihüvitiste puhul, mis kuuluvad tasumisele 17. maile 1990 järgnenud teenistusaja eest, ent erandiks on sellised töötajad või nende nimel nõude esitajad, kes on enne seda kuupäeva algatanud kohtumenetluse või esitanud võrdväärse nõude sellekohase siseriikliku seaduse alusel.**

Due	Mancini	Moitinho de Almeida	Diez de Velasco
	Kakouris	Joliet	Schockweiler
Rodríguez Iglesias	Zuleeg	Kapteyn	Murray

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 14. detsembril 1993 Luxembourgis.

Kohtusekretär

President

J. - G. Giraud

O. Due